

Dyskryminacja intersekcjonalna a kryzys migracyjny

materiały dla szkół

CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ

Autorka:
Aleksandra Korczak

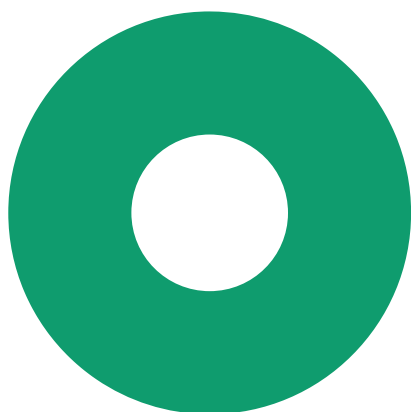
Wydawca:
Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Projekt graficzny i skład:
Edyta Ołdak

Warszawa, 2022

Materiał zrealizowano dzięki środkom UKAid. Partnerem działania jest Plan International

Spis treści

1. Wstęp

2. O złożoności tożsamości: zabawy, wizualizacje, psychoedukacja

3. Definicja i przykłady dyskryminacji interseksyjnej

4. Wyzwanie oświatowe XXI w.: nierówność skrzyżowana a kryzys migracyjny

5. Rekomendacje i dobre praktyki na rzecz mniejszości uchodźczej w szkołach:

Uogólnione wytyczne dla wszystkich pracowników i pracowniczek oświaty

Dla dyrektorów_dyrektorek

Dla wychowawców_wychowawczyń

Dla nauczycieli_nauczycielek języka polskiego

Dla nauczycieli_nauczycielek przedmiotów historyczno-społecznych

Wstęp

Po co nam szkoły? Aby odpowiedzieć na to pytanie, trzeba najpierw odpowiedzieć na inne, które w dyskursie oświatowym już padało: „Jakiego człowieka ma kształtować polska szkoła?”¹. Czego nasi podopieczni będą potrzebować za dekadę albo trzy i jak ich zbliżyć do osiągnięcia zamierzeń? Rada Europy wskazuje i propaguje cztery główne cele edukacyjne:

1. przygotowanie do uczestnictwa w rynku pracy;
2. przygotowanie do aktywnego obywatelstwa w demokratycznym społeczeństwie;
3. rozwój osobisty;
4. rozwój obszernej, pogłębionej bazy wiedzy².

Polski dyskurs edukacyjny skupia się na ostatnim ze wskazanych celów, co uwydatniają wszystkie reformy zorganizowane wokół scentralizowanych egzaminów wieńczących poszczególne etapy nauczania. Skupiamy się na praktyce dydaktycznej, dyskusjach dotyczących kanonów lektur i zawartości podstaw programowych, a z horyzontu naszych zainteresowań znikają działania wspomagające osiągnięcie na przykład celu drugiego – „aktywnego obywatelstwa w demokratycznym społeczeństwie”.

Szkoła pełni funkcję socjalizującą niezależnie od tego, czy sobie tego życzymy czy też wolimy scedować odpowiedzialność za kształtowanie postaw i horyzontu wartości na rodziców. Wychowanie obywatelskie, społeczne, relacyjne, może znacząco przyczynić się do bezpieczeństwa i dobrostanu kolejnych pokoleń Polek i Polaków. Osoby, które dziś są w wieku uczniowskim, w dorosłości będą mierzyć się z etycznymi wyzwaniami nowej rzeczywistości oraz z fenomenami, których ryzyko kalkulujemy już dzisiaj: kryzysem klimatycznym, gospodarczym, migracyjnym. W ich obliczu edukacja równościowa jest ważniejsza

1 List otwarty Komisji Edukacji Szkolnej i Akademickiej Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej Akademii Nauk do Ministerstwa Edukacji Narodowej w sprawie nowej podstawy programowej, „Polonistyka” 2008, nr 7, s. 58.

2 The International Day of Education: Statement by the Council of Europe Education Department [<https://rm.coe.int/international-day-of-education-statement-en/1680a11e4a>].

niż kiedykolwiek, gdyż minimalizuje zagrożenie wykluczenia społecznego i pozwala na podtrzymanie demokratycznych wartości oraz idei pokojowego współżycia we wspólnocie.

Centrum Edukacji Obywatelskiej, jako podmiot od lat zaangażowany w działania edukacyjne, propaguje wychowywanie osób uczniowskich do uważnego, wspierającego i aktywnego działania na rzecz równości i sprawiedliwości społecznej.

Aby robić to skutecznie, trzeba umieć patrzeć na jednostki i grupy społeczne z różnych perspektyw, z pełną świadomością specyfiki rozmaitego typu obciążeń i trudności, z którymi mogą się borykać poszczególni członkowie naszej wspólnoty. U podstaw współczesnych badań psychospołecznych tkwi założenie, że tożsamość człowieka ma charakter wielowymiarowy.

O złożoności tożsamości: zabawy, wizualizacje, psychoedukacja

Rzeczywistość społeczna, w której współuczestniczymy, dla każdego jest czymś zupełnie innym. Łatwo się o tym przekonać, proponując uczniom proste zadanie. Zapisz na tablicy zdanie:

Dla dzisiejsza lekcja matematyki była, bo

Uczniowie i uczennice w ramach indywidualnego namysłu twórczego i analitycznego mają przepisać zdanie do zeszytu z uzupełnieniem luk. W pierwszej wpisują imię zmyślonej postaci w wieku szkolnym (nie może to być imię kolegi ani koleżanki z klasy). W drugiej – dowolne określenie, a w ostatniej – objaśnienie, czemu dana osoba miała takie a nie inne doznania z lekcji. Zachęć, by podopieczni wyobrazili sobie rozmaite, również nieoczywiste przyczyny. Przykładowe uzupełnianki:

Dla Kacpra dzisiejsza lekcja matematyki była nudna, bo jest geniuszem matematycznym i nie potrzebuje objaśnień nauczyciela.

Dla Weroniki dzisiejsza lekcja matematyki była łatwa, bo ma w domu korepetycje z tego przedmiotu i omówiła materiał na kilka tematów do przodu.

Dla Bartka dzisiejsza lekcja matematyki była męcząca, bo z daleka dojeżdża do szkoły, musi rano wstawać i w ogóle się nie wyspał.

Dla Kamili dzisiejsza lekcja matematyki była smutna, bo jej siostra jest ciężko chora.

Dla Vadima dzisiejsza lekcja matematyki była niezrozumiała, bo jeszcze nie zna polskiego.

Sprawę komplikuje fakt, że na naszą codzienną recepcję składa się mnóstwo czynników tożsamościowych.

Położ przed sobą kartkę papieru, a do niej – przyłóż lewą dłoń. Odrysuj kontur dłoni, a w obrys każdego palca wpisz, kim jesteś, kim się czujesz, jakie role odgrywasz w życiu. Co powstanie?

Na tożsamość składa się wiele elementów. Na niektóre z nich nie mamy wpływu: tożsamość płciowa i psychoseksualna, przynależność narodowa, rola syna czy młodszego brata. Inne są kwestią wyboru – to my decydujemy, że przynależymy do elektoratu tej, a nie innej partii, wybieramy hobby, co do którego czujemy, że nas ono definiuje. Czasem nie jest jasne, czy jakaś część naszej tożsamości została zdeterminowana środowiskowo czy sami mamy na nią wpływ, tak jest choćby z wyznaniem czy zawodem.

To, co bywa przeźrocyste w trakcie opisanej zabawy, to przywilej tożsamościowy. Zapewne mało kto wpisze w jeden z palców „osoba pełnosprawna”, „osoba heteroseksualna” lub „osoba biała”. Tymczasem przynależność do grupy mniejszościowej narzuca specyficzny model doświadczania rzeczywistości społecznej, w ramach którego codziennie napotyka się potwierdzenia własnej odmienności. To możliwe, że któraś uczennica napisze na palcu „Polka”, ale prawdopodobieństwo to znacznie wzrasta, jeżeli jest się na przykład jednym z trojga polskich dzieci w kilkusetosobowej szkole podstawowej w Szkocji, w której przez cały czas doświadczają się przynajmniej częściowego wykluczenia językowego albo obyczajowego.

Definicja i przykłady nierówności intersekcjonalnej

Z wielowymiarowo i niejednorodnie pojmowanej tożsamości wyrasta pojęcie **dyskryminacji intersekcjonalnej (krzyżowej, skrzyżowanej)**. Trudności, których doświadcza osoba należąca do grupy mniejszościowej, bywają łagodzone lub zwielokrotnione z powodu przynależności do innej grupy. Najprościej objaśnić to zjawisko na przykładach.

- Istnieje duże prawdopodobieństwo, że homoseksualny licealista uczęszczający do wysoko punktowanego, wielkomiejskiego liceum będzie społecznie doświadczał swojej orientacji psychoseksualnej w sposób mniej dotkliwy niż jego rówieśnik w małej, tradycjonalistycznej miejscowości, w szkole zawodowej, w której brakuje zaplecza psychologiczno-pedagogicznego, a przemoc psychiczna jest codzienną normą.
- Osoby z niepełnosprawnością poruszające się na wózku potrzebują dostępności odpowiednio dużych kabin toaletowych, to jasne. Korzystanie z sanitariatów będzie jednak bardziej uciążliwe dla niepełnosprawnej miesiączkującej uczennicy niż jej obciążonego niepełnosprawnością rówieśnika.
- Istnieje uprzedzenie, zgodnie z którym kobiety nie są w stanie rozwinąć kompetencji matematyczno-przyrodniczych albo umiejętności technicznych czy też cyfrowych. Mimo że w pracy nad językami programowania kobiety były pionierkami, dziś podejmują się jej głównie mężczyźni. Jednak stereotypowo myślowy dyrektor szkoły będzie bardziej skłonny zatrudnić młodą nauczycielkę informatyki niż starszą od siebie kobietę, choćby nawet udokumentowała duże doświadczenie w rzeczowej dziedzinie, gdyż na jego mizoginistyczne przekonania nałoży się dodatkowo ageizm – dyskryminacja ze względu na wiek.

Istnieje obszar zagrożenia dyskryminacją intersekcjonalną, który zasługuje na oddzielne rozwinięcie – dyskryminacja intersekcjonalna, na którą narażone są osoby uchodźcze. Należy się nad nim pochylić ze

szczególną troską, jako że bez odpowiednich działań problemy, które zostaną w tym miejscu publikacji zarysowane, będą narastać i generować napięcia społeczne.

Wyzwanie oświatowe XXI w.: nierówność skrzyżowana a kryzys migracyjny

Przyszłość, która nadchodzi, będzie wielokulturowa. Wśród Polek i Polaków emigracja jest powszechna (według danych GUS-u w 2020 r. poza granicami naszego kraju na stałe przebywało 2 mln. 239 tys. obywateli) i zdeterminowana przede wszystkim ekonomicznie, choć z mediów znane są też przykłady emigracji uwarunkowanej innymi przyczynami, np. wyprowadzki z Polski tzw. tęczowych rodzin. W nadchodzących dekadach głównym powodem migracji będą najprawdopodobniej zmiany klimatyczne i brak dostępu do zasobów oraz źródeł energii. W aktualnym kontekście polskim na pierwszy plan wysuwają się przedstawiciele narodowości ukraińskiej, którzy uciekli przed wojną.

Ryzyko wykluczenia rówieśniczego czy edukacyjnego w przypadku uczniów i uczennic w kryzysie uchodźczym jest oczywiste chociażby z powodu bariery językowej. Już tu daje o sobie znać nierówność krzyżowa, bo jak o toaletę dla osób niepełnosprawnych zapyta ukraiński nastolatek, który nie zna polskiego? Trzeba też mieć na uwadze, że dzieci z rodzin imigranckich, których rodziców stać na prywatne lekcje języka polskiego, z całą pewnością doznają znacznie mniejszych szkód w edukacji systemowej niż imigranci uczniowie w kryzysie ubóstwa, szczególnie ci pozbawieni wewnątrzszkolnego wsparcia glottodydaktycznego, których braki będą się jedynie piętrzyć.

Podobnie jak ich polscy rówieśnicy i rówieśniczki, w konsumpcjonistycznej współczesności te same dzieci są narażone na bycie ocenianymi przez pryzmat wizerunku materialnego. Dyskryminacja na tle majątkowym jest w polskich szkołach smutną codziennością, w której młodzież dokucza sobie z powodu braku odpowiednich gadżetów elektronicznych lub ich niskiej jakości, braku markowych ubrań czy doświadczenia zagranicznych wakacji.

Jest wysoce prawdopodobnym, że klasa cieplej przyjmie nowego, niepolskiego kolegę, jeżeli będzie modnie ubrany i zaznajomiony z najnowszymi gramami na prestiżowej konsoli.

Traumę wojenną mogą łagodzić spotkania integracyjne dla młodzieżowych grup uchodźczych odbywające się w świetlicach i instytucjach kultury w dużych polskich miastach. Za przykład inicjatywy integrującej społeczność uchodźczą może posłużyć działalność Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, polegająca na organizowaniu oprowadzania w języku ukraińskim po wystawach czasowych. Inną dobrą praktyką jest emitowanie przez niektóre kina filmów z ukraińskimi napisami czy nawet dubbingiem. Ukraińcy i Ukrainki w wieku szkolnym w małych miejscowościach zazwyczaj nie mają dostępu do takich wydarzeń, więc są narażeni na izolację społeczną w większym stopniu niż inne dzieci z terenów oddalonych od ośrodków miejskich.

Nierówność intersekcjonalna jest szczególnie nasiloną w przypadku skorelowania nierówności narodowościowej z dyskryminacją na tle płci. W tym przypadku intersekcjonalność obejmuje i wymiar fizjologiczny płciowości, i płć jako konstrukt społeczno-kulturowy. Przykłady:

Jak dowodzą badania nad tzw. mitem urody i fenomenem „męskiego spojrzenia”, kobiety są nagminnie postrzegane i oceniane za swój wygląd, dlatego poświęcają znacznie więcej czasu i nakładów finansowych niż mężczyźni na działania samoupiększające, utensylia do makijażu, modne ubrania. Presja piękna zaczyna się już w wieku dziecięcym (choćby przez obcowanie z tekstami kultury dla niedorosłych odbiorców, w tym baśnie, w których piękno jest normatywnym atrybutem bohaterki) i nasila w okresie nastoletnim. Dziewczęta w kryzysie uchodźczym mają mniejsze możliwości sprostania wymogom mitu urody, toteż są bardziej niż ich polskie rówieśniczki narażone na niską samoocenę, poczucie niedowartościowania, poczucie wykluczenia rówieśniczego.

Mit urody dyscyplinuje też kobiety do dążenia ku osiągnięciu szczupłości oraz sylwetki lansowanej w mediach – stąd ogromny rynek diet i fitnessu. Dlatego też nastolatki relatywnie częściej niż ich rówieśnicy popadają w anoreksję czy bulimię. Dziewczęta w kryzysie uchodźczym z powodu swoich traumatycznych doświadczeń i poczucia izolacji są relatywnie bardziej narażone na zaburzenia żywienia.

- Brak stabilizacji materialnej i bariera językowa mogą rzutować na bezpieczne przeżywanie kobiecości w wymiarze fizjologicznym: uchodźczynie w wieku szkolnym mogą okazać się tymi uczennicami, którym brakuje akcesoriów higienicznych, które nie mają jak porozmawiać o swojej menstruacji, nie potrafią zakomunikować nauczycielowi lub nauczycielce, że doznają dyskomfortu, bólu głowy czy też brzucha.
- Młode Ukrainki, które uciekły przed wojną, były narażone na przemoc seksualną. Są wśród nich takie, które jej doświadczyły, albo które wędrowały na zachód w poczuciu zagrożenia przed obcymi mężczyznami. W obliczu traumy wojennej edukacja seksualna i dotycząca praw kobiet staje się kluczowa – przyczynia się do wychowywania nastolatek wolnych od poczucia winy i spokojnych o swoje bezpieczeństwo. Niewiedza i tabuizacja tych obszarów ludzkiego funkcjonowania są dotkliwsze dla uchodźczyń niż ich polskich koleżanek.

Rekomendacje i dobre praktyki na rzecz mniejszości uchodźczej w szkołach

Zarządzanie procesem uczenia się jest zawsze wyzwaniem, bo uczy się kogoś i po coś, a zmieniają się zarówno młode osoby poddawane procesom kształcenia jak i świat, który nas otacza.

Wysłuchujcie się w potrzeby mniejszości ukraińskiej. Będą one różne i dynamiczne – w niektórych szkołach jest tylko kilkoro imigrantów i opanowali co najmniej podstawy polszczyzny – wówczas wystarczy wsparcie zindywidualizowane. W innych uchodźcy i uchodźczynie stanowią mniejszość wystarczająco liczną, by zaproponować jej miejsce dla reprezentanta w samorządzie uczniowskim.

Uogólnione wytyczne dla wszystkich pracowników i pracowniczek oświaty

- Stosuj język inkluzywny – włączający mniejszości, uwzględniający feminity, równoważący przekaz dla chłopców i dziewcząt. Nie pozwól, by adresatki oficjalnych ogłoszeń i apeli czuły się pomijane albo nieważne.
- W społeczności szkolnej każdy ma prawo czuć się bezpiecznie. W sposób konsekwentny i zdecydowany reaguj na wszelkie przejawy dyskryminacji, nacjonalizmu, agresji rówieśniczej (i fizycznej, i psychicznej). Nie normalizuj przewisk, „końskich zalotów” itd.
- Zachowaj szczególną czujność w obliczu trudnych emocji osób uchodźczych. Obserwuj je pod kątem wystąpienia izolacji rówieśniczej, wykluczenia edukacyjnego, samookaleczania, epizodów depresyjnych, kryzysów psychicznych.
- Jeżeli uczeń albo uczennica nie posługuje się polszczyzną w stopniu wystarczającym, zadбай o to, aby zwrócono się do dyrekcji placówki z prośbą o przyznanie dodatkowych godzin na naukę języka polskiego jako obcego.

Dla dyrektorów_dyrektorek

- Pozwól osobom uchodźczym poczuć się akceptowanymi w przestrzeni Twojej szkoły: adresuj do nich osobne komunikaty podczas ogólnoszkolnych wydarzeń, wystąpień. Stosuj wówczas język inkluzywny – zwracaj się i do uczniów, i do uczennic z Ukrainy.
- Zadbaj o to, by chociaż niektóre plakaty i infografiki na terenie szkoły zawierały informacje w języku ukraińskim. Poproś nauczycieli_nauczycielki i uczniów_uczennice, by wszystkie ważne ogłoszenia i komunikaty wieszano wraz z wersją ukraińską tekstu oraz z adresowaniem komunikatu do osób obu płci.
- Pamiętaj, że przedstawicielom oraz przedstawicielkom mniejszości uchodźczej przysługują indywidualne albo zbiorowe zajęcia nauki języka polskiego jako obcego. Jeżeli nie masz wykwalifikowanej w tym kierunku kadry, zachęć polonistów i polonistki do podjęcia uzupełniających studiów w zakresie glottodydaktyki.
- Upewnij się, że zaplecze higieniczno-sanitarne odpowiada na potrzeby dorastających dziewcząt. Z przyczyn zaburzeń hormonalnych czy też trudności ekonomicznych mogą one nie mieć przy sobie akcesoriów na potrzeby menstruacji. Z powodu bariery językowej szczególnie narażone na niedobór podpasek, tamponów, wkładek są uchodźczynie. Dlatego w każdej toalecie środki higieniczne dla dziewcząt powinny być ogólnodostępne i za darmo, podobnie jak papier toaletowy czy mydło.
- Spytaj członków rady pedagogicznej, samorządu szkolnego, ew. koła wolontaryjnego, czy znajdują się chętne osoby do odrabiania lekcji z mniejszością ukraińską. Udostępnij im na ten cel salę lekcyjną, świetlicę lub czytelnię. Starszym uczniom szkoły podstawowej możesz zaoferować w zamian punkty za wolontariat, a nauczycielom – realizację celu do awansu zawodowego.
- Zwróć się do biblioteki szkolnej z prośbą o zakup lektur w języku ukraińskim. Przy niewielkich środkach można zorganizować zbiórkę literatury ukraińskiej oraz regał na *bookcrossing*.
- Zaproponuj radiowęzłowi szkolnemu, by w ramach integracji kulturowej oraz wspierania osób w kryzysie uchodźczym chociaż raz w miesiącu zorganizowano dzień muzyki ukraińskiej.

Dla wychowawców_wychowawczyń

Przeznacz oddzielne godziny wychowawcze na edukację antydyskryminacyjną. Uświadom uczniom, że istnieją rozmaite obszary dyskryminacji, które mogą na siebie nachodzić.

Zadbaj o zajęcia, zabawy i rozmaite aktywności integracyjne. Pomocny może okazać się wcześniejszy podrozdział niniejszej broszury pt. *O złożoności tożsamości*.

Zabierz klasę na wycieczkę, która poza walorami edukacyjnymi będzie zapewniać przestrzeń do lepszego poznania się (czas wolny, piknik, gra terenowa) albo zorganizuj w szkole dzień gier planszowych, poprosiwszy dyrekcję o dzień wolny od zajęć dla Twojej klasy wychowawczej.

W miejsce dnia gier planszowych świetnie sprawdzi się także dzień filmowy: zaproponuj klasie wspólne oglądanie filmu i dyskusję po nim. Wiele filmów ma też potencjał wychowawczy i antydyskryminacyjny. Doskonałą bazą filmów i scenariuszy lekcji do pracy z nimi są kolekcje filmów krótkometrażowych programu „Szkoła twórczych praktyk” Centrum Edukacji Obywatelskiej – filmy mają napisy w języku ukraińskim, są również dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (<https://kultura.ceo.org.pl/programy-edukacyjne/szkola-tworczych-praktyk/lekcje/>). Propozycje wartościowych filmów znajdziesz też na stronie Nowych Horyzontów Edukacji Filmowej (<https://nhef.pl/>).

Zachęć uczniów i uczennice do akcji charytatywnej, aby Twoi podopieczni nauczyli się czerpać siłę ze wspierającej, empatycznej postawy.

Unikaj dzielenia klasy na grupy w oparciu o płeć oraz stereotypowego wyznaczania zadań (np. o pomoc ze sprzętem technicznym poproś grupę dziewcząt albo dziewczynkę i chłopca; zamiast „poproście mamy o pomoc w pieczeniu ciast na kiermasz” lepiej powiedzieć „poproście rodziców...”).

Dla nauczycieli_nauczycielek języka polskiego

- Poświęć jedno zajęcia na wskazanie wspólnych korzeni językowych polskiego i ukraińskiego. Możesz też przygotować wydruki tłumaczeń podstawowych zwrotów. Gotowe materiały znajdziesz w Sieci, na przykład tutaj: <http://spszczawin.szkolnastrona.pl/download/slowniczek-kolor-low.pdf>
- Zaprosz podopiecznych z Ukrainy do przedstawienia prezentacji o ulubionej książce albo pisarzu. Aby zrównoważyć dysproporcję płciową w kanonie, możesz poprosić o zaprezentowanie ukraińskiej pisarki lub powieści z pierwszoplanową bohaterką.
- Świetnym urozmaiceniem zajęć będzie także prelekcja chętnej uczennicy na temat słynnej, ważnej Ukrainki – nie musi być pisarką, może być artystką, naukowczynią, polityczką.
- Wyszukaj w bibliotece lub Internecie przetłumaczoną na język polski twórczość ukraińskich poetów albo poetek. Poproś osoby z Ukrainy o czytanie ich w oryginale, następnie omawiaj tłumaczenie z całą klasą. Poddajcie wiersze analizie i interpretacji.
- Z okazji Światowego Dnia Poezji 21 marca możesz zorganizować spotkanie poetyckie – recytację ukraińskich wierszy i ich polskich przekładów.
- Zaproponuj uczniom lekturę uzupełniającą uwzględniającą problematykę różnorodności, na przykład:
 - Marcin Szczygielski, *Teatr Niewidzialnych Dzieci*
 - Dorota Combrzyńska-Nogala, *Pralnia pierza – Opowiadania o tym, co ważne*
 - Sarah Crossan, *Kasieńka*
 - Katarzyna Ryrych, *Wyspa mojej siostry*
 - Tove Jansson, *Dolina Muminków w listopadzie*
 - Lois Lowry, *Dawca*

Dla nauczycieli_nauczycielek przedmiotów historyczno-społecznych

- Jeżeli masz w swojej klasie mniejszość ukraińską czy białoruską, staraj się w sposób wyważony i ostrożny wprowadzać konteksty bliskowschodnie. Unikaj uproszczeń narracyjnych mogących prowadzić do eskalacji wrogości wobec danej nacji.
- Realizując podstawę programową historii, WOS-u, HiT-u, zorganizuj warsztaty albo oprowadzanie o potencjale antydyskryminacyjnym z wykorzystaniem oferty edukacyjnej wybranych instytucji kultury (np. w Warszawie – Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN; w trójmieście – Europejskie Centrum Solidarności).
- Poproś przedstawiciela albo przedstawicielkę mniejszości ukraińskiej o przygotowanie prezentacji na temat losów własnego kraju rozgrywających się równoległe w stosunku do wydarzeń omawianych aktualnie na lekcjach historii Polski.
- Przeprowadź zajęcia na temat rzetelności źródeł, kryteriów rozpoznawania fałszywych informacji, *fake newsów*, *click baitów* w tytułach doniesień medialnych.

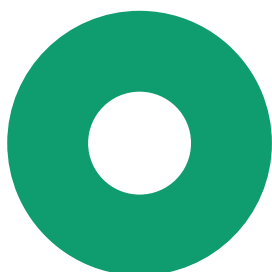
Polecane strony i materiały:

Materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej pomocne w sytuacji, gdy w szkole obecni są uczniowie i uczennice z Ukrainy:

<https://biblioteka.ceo.org.pl/edukacja-dzieci-uchodzczych/>

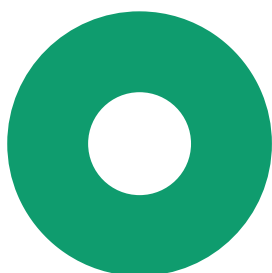
J. Frydrych, *Równe/Różne. Wspieranie równości płci w szkołach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2020, <https://biblioteka.ceo.org.pl/jak-wprowadzac-standardy-rownosci-plci-w-szkole-podrecznik/> [dostęp: 29.08.2022].

Strona programu Szkoła otwartości – ścieżka „Dbam o równości płci”: <https://uczotwartosci.ceo.org.pl/programy-edukacyjne/szkola-otwartosci/dbam-o-rownosc-plci/>

Autorka:

Aleksandra Korczak – nauczycielka, poetka, członkini Zakładu Literatury Popularnej, Dziecięcej i Młodzieżowej Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, na którym to wydziale ukończyła studia doktoranckie. Autorka monografii i artykułów poświęconych badaniom nad literaturą dla dzieci i młodzieży, ekspertka do spraw lektur szkolnych oraz edukacji antydyskryminacyjnej. Naucza języka polskiego, etyki i filozofii w liceum.

Centrum Edukacji Obywatelskiej to największa edukacyjna organizacja pozarządowa w Polsce. Przy jej wsparciu nauczycielki i nauczyciele wprowadzają do szkoły metody nauczania i tematy, dzięki którym uczennice i uczniowie angażują się w swoją edukację i lepiej radzą sobie z wyzwaniami współczesnego świata.

www.ceo.org.pl

